

57193

M. P. Rogacki
67.

SVOBODNI TISK

in

katoliški bravci in pisatelji.

Beseda

v marburški čitavnici 22. novembra 1863.

Govoril

Franc Kosar,

špiritval lavantinskega semeniša.

Natisnil Jožef Blaznik v Ljubljani.

Založil Franc Kosar v Marburgu.

1863.

57193

Ko sem premišljeval, kaj bi z Vami govoril, častita gospôda! da bi se vreden skazal Vaše pozornosti in da bi bila denešnja beseda v korist nam in našemu narodu, za katerega blagor se trudimo, se mi je vedno v misli vsiloval eden edini predmet, katerega vsestransko temeljito pretehtovanje je ravno sedanje dni, kakor se meni zdi, važno in prevažno, in zato sem sklenil, se ga serčno poprijeti, akoravno ne preziram njegove težave. In te predmet je svobodni tisk, katerega ves sedanji svet nesterpno poželuje, akoravno pod nja ljutimi vdarci tolikokrat britko zdihuje, in njemu nasprot deržanje katoliških bravecev in pisateljev. Ne govorim pa od tega predmeta, kakor se samo po sebi razumi, v politiškem, temoč le edino v socialnem obziru.

Da važnost svojega predmeta spoznamo, pomislimo naj poprej:

I. Imenitnost in moč svobodnega tiska.

1. Svobodni tisk je učilnica naj obširniši. Ako učiš v šoli, ako govoriš v cerkvi ali beseduješ v deržavnih zborih, šteješ svoje slušatelje večidel le po desetkah ali stotinah: ako pa pero primeš in daš svoje misli po tisku med svet, pomnožiš svoje slušatelje od desetek in stotin na hiljade in hiljad hiljade, lahko da, ako je tvoje pero izverstno — na milijone. Tvoje slušateljstvo postane ves narod, — po prestavi tvojega dela, lahko da vsa deržava — tudi več deržav in narodov. — Koliko milijonov ljudi je že čitavši poslušalo pridige sv. Avguština, krasne govore Ciceronove, sladke speve Virgilija, Dante-a id. Koliki ponos za pisatelja, kolika imenitnost tiska!

2. Svobodni tisk je učba naj hitrejša in naj zvestejša. Ako učiš ustmeno, kako počasi se razširja tvoja misel, tvoj nauk, in kako lahko se po ustnem izročilu popači. Tisek pa je, da tako rečem, železna cesta za misli in želje, za načerte in naklepe naj važniših činov človeškega uma in dlaní. Vozovlaki, ki po ti železnici derče, vozijo

duhovne plodove vseh dežel in narodov s hitrostjo bliska v naše kraje in naše blago ravno tako urno v ptuje kraje nazaj. Kar si zjutraj natisniti dal, lahko da že na večer napolnuje ves narod z žalostjo ali z veseljem in pomiri njegove strasti, ali pa naduši nja moč k naj žlahtnišim činom. Podoben je svobodni tisk velikemu tergu, na katerem se vsi narodi zemlje shajajo, da občujejo in zmenjujejo med seboj zaklade svojega uma. — In tisk, kako zvest poročnik tvojih misel je on! Brez popačenja nese tvojo besedo od juga do severja, od izhoda do zapada. Zares; ni memo tiska učbe ne hitrejša ne zvestejša!

3. Svobodni tisk je uk naj prostejši. Ako hočeš ustmeno učiti, koliko spričb potrebuješ! Dokazati moraš, koliko šol si prehodil, koliko izpraševanj in kako si jih opravil, zlasti pa moraš dostojno spretnost v predmetu skazati, ktereга hočeš učiti, treba je celo, da svoje pošteno obnašanje spričaš. Nič vsega tega ti ni treba, ako hočeš po tisku učiti. Nihče nima pravice te vpraševati, koliko šol in kako si jih doveršil, ali si izurjen v predmetu, o katerem pišeš, in ali si pošten človek, ali nisi. Še lastnega imena ti ni treba povedati, zakaj svobodno se skriješ za šemo anonima. In dalje, ako hočeš ustmeno učiti, si navezan na državo, ktera te je učitelja poterdila, si navezan na kraj, kje, in na učence, ktere edino smeš učiti. Ako se pa tiska poslužiš kakor učilnega sredstva, ti je odpert vsak hram, svobodno smeš v vsako vas, terg in mesto, svobodno zamoreš romati po vsi državi, prestopiti tudi njene meje in iti in učiti tako dalječ, kakor dalječ se svoboda tiskarna priznava. Kje, častita gospôda! se najde uk prostejši? Koga pa tudi ne sprehaja groza, ako nevarnosti te svobode premišljuje.

4. Uk po svobodnem tisku obrodi sad naj stalniši. Znani pregovor pravi: Verba volant, litera scripta manet, to je: Izkadi se beseda, zapisana čerka pa ostane. Kar si govoril, hitro pozabiš sam in še hitrejši slušatelji tvoji; kar si pa pisal in po tisku priobčil, ostane stanovitno. Ako bi tudi rad hotel, ti gostokrat ni več mogoče ne popraviti, ne pred vsemi in povsod preklicati, kar si napačnega izrekel. Tvoja roka bo že zdavnej v grobu trohnela in rod, za ktereга si pisal, bo poleg tebe počival po gomilah, ali tvoji spisi bodo še živeli. Stoletja in stoletja bodo v vertincu časa že potonile, ali tvoje spise bodo še pozni potomci brali. Kdaj že je omolknil slavni glas Ciceronov, ali njegovi go-

vori še živé, kedaj že so potihnile citre Homerove, ali njegove sladke pesmi še odmevajo od solnčnega izhoda do zahoda. Ako je že otožno in kesno pisanje prejšnjih vekov dajalo nekako neumerjočnost, dela moč tiska sedanji čas tiskano besedo, da tako rečem, vekovito. Kdo tudi od te strani ne občuduje častitega poklica pisateljskega in imenitnosti svobodnega tiska, pa tudi kdo že kakor od dalječ ne ugleda njegove presilne nevarnosti?

Ako vse dozdej rečeno v spominu ohranimo in še enkrat ob enem pomislimo presilno važnost svobodnega tiska in preslavni poklic pisateljski: nas sili razum priznati, da sredstvo tako žlahtno, kakor je svobodni tisk, smé edino služiti le visokim in plemenitim namenom, — in da pisatelj svojega slavnega poklica ne smé znižati v službo temu, kar je sramota človeškemu umu in sercu.

Pomislimo tedaj natančniši, kaj je in kaj edino zamore biti pravi namen svobodnega tiska.

II. Pravi namen svobodnega tiska.

1. Človek, kakor osebna enota duhovne in telesne nature potrebuje dveh družb, da svoj namen doseže; te družbi ste: cerkva in država. Obema se je pridružiti, v obe je stopiti dolžen. Ljudstva, ki brez vse državne zveze živijo, ravno zavolj tega divjake imenujemo. Ves blagor teh dveh družb, tedaj tudi človečanstva sploh, pa sloní na dveh stebrih: sv. vera in pravica je njuno ime. Na steber s. vere je zidana cerkva, na stebru pravice pa stoji država. Sv. vera pa in tako tudi pravica je celo kaj duhovnega in se dá tedaj tudi le z duhovnimi sredstvi po stezi prepričanja v človeške serca cepiti in v njih ohraniti. Vsa zvonanja sila, tudi oginj in meč, vihrá zastonj, v tisti deželi ohraniti cerkveni in državni red, kjer ste vera in pravica zginile iz prepričanja naroda. Zgodovina starodavnih in novejših časov nam dopričuje to resnico.

Ako je pa ravno svobodni tisk naj žlahtniši duhovno sredstvo, po katerem si ljudje občujejo misli, želje, čutila, z eno besedo: prepričanja svoje; — ako je svobodni tisk naj krepkejša žila, izpeljana po vseh udih človečanstva, in jim dovaža vedno novo duhovno življenje: je razvidno, da je prva dolžnost svobodnega pisatelja, da posveti službo svojega peresa sveti veri in večni pravici, da so njegovi spisi svet škit, ki brani narodu čut vere in pra-

vičnosti, da so njegovi sestavki na dve strani brušen meč, ki čversto odganja sovražnike vse, ki narodu vzeti hočejo sv. vere nebeško luč in pravičnosti čut, da je svobodnega tiska prvi in naj viši namen: bramba sv. vere in večne pravice. Zopet nam priča zgodovina, da so se naj izverstniši duhovi vseh vekov junaško bojevali za načele vere in prava, da jim vse trinoštvo ni zamoglo ustaviti svobodnega peresa, le smert edina jim je besedo resnice na jeziku zadušila. Komu so neznane imena Sokrata in Aristida, in sv. očetov Atanazija in Krizostoma?

3. Bog je človeškega duha tako vstvaril, da je zmožin se povzdigovati na vedno viši stopnjo vednosti v vseh predmetih človeškega spoznanja, ali kakor navadno rečemo: da je sposoben ali zmožin za vedno viši stopnjo izobraženja. Sej človeška duša po svoji naravi neprenehoma hrepeni na vse veke gledati Njega, ki je izvir vseh vednost, in kterege sv. pismo: „*scientiarum Dominus*“ imenuje.

Ker je to neoveržljiv poklic človekov, posamezen človek pa ni zmožin, ne vseh zadržkov omike premagati, ne vseh sredstev omike si pripraviti, ste vezane obe družbi, cerkva in država, udom svojim pot nadelovati k vedno višemu izobraženju, v sesterni zavezi vse zadržke odstranjevati, ki narode ovirajo v dušnem napredovanju, in jim vse sredstva omike z materno skerblijovostjo preskerbeti.

Prava in dostojna omika je tedaj le mogoča v cerkvi in državi, in procvita po naravi teh družb le edino iz svetih korenin vere in pravice. In zares, al se smé človek brez vere omikan imenovati? Ali ni velikoveč silno divjašk, ker še svojega stvarnika ne pozná ali ga poznati noče in tají svojo vsestransko navezanost na njega? — In se li smé človek brez čuti pravičnosti omikan imenovati? Ali ni tudi on velikoveč silno sirov, ker brez vsega čutja bratovske ljubezni še svojemu sosedu svojim enakih pravic ne blagovoli?

Ker so pa naše dušne zmožnosti tako omejene, da ne zmore en edini človek za preiskavo vseh vednih tvarin, ampak se loti vsak po naravni sledi le tistih, za ktere ima posebne zmožnosti in nagnjenja: dospemo zopet do drugega visokega poklica vsakega poštenega pisatelja. Vstopi naj se na temelj vere in prava, in na tem temelji nepremakljivo stoječ naj služi s peresom pravi omiki naroda,

naj mu podaja plode svojih učenih preiskáv ter pospešuje posrednje omiko človečanstva sploh. Drugi glavni namen svobodnega tiska je tedaj bramba in pospeševanje prave omike naroda posebej in človečanstva sploh.

3. Človek pa ni vstvarjen edino za spoznanje tega, kar je dobro, lepo in pravno, temuč vstvarjen je tudi, da veselo in srečno vživa sad tega trojnega spoznanja; z eno besedo: vstvarjen je za zveličanje. Srečen biti hoče vsak človek, vselej in povsod srečen biti, je vsakega hrepenenje, in naravno hrepeni naša duša na veke vživati Njega, ki je sam na sebi vsa dobrotá in lepota in resnica, kakor sam pravi: „Ego sum via, veritas er vita.“ In tako zopet pridemo do enakega silogisma, kakor smo ga ravno končali.

En edini človek ne more ne vseh zaderžkov podreti, ki mu srečo ovirajo, pa tudi ne vsih virov odpreti, iz katerih se dá veselje, sreča in blagostanje zajemati. Zopet ste obe družbi: cerkva in država poklicani, da zljajšate, kolikor je mogoče, vse težave življenja in narode peljete k virom veselja in blagosti. Ali zopet se razume, da cerkva zamore le veselje in blagostanje dati, ki izvira iz studenca sv. vere; država pa le tistega, ki se doseči da po enaki meri pravice za vsakega. Veselje, ki meje Božjih postav prestopi, kakor nam jih vera oznanuje, ni več pošteno veselje, ni umnega človeka vredno, temveč divja sladnost, ostudna pohlepnost, ktera človeka poživini. Blagostanje, ki mej pravice ne spoštuje, ni več dostojno blagostanje, ampak terdoserčna sebičnost in lakomnost, ki se siti s ptujim blagom, je naj ostudniši trinoštvo.

In tu se nam prikaže tretja prelepa naloga pisateljev in vsakterih umetnikov, ki se tiska poslužujejo. Obdelujejo naj mnogoverstne materialne predmete, ter naj kažejo narodom, kako da pridejo do više blagosti, dasi tudi drug drugega premoženja ne poželuje in ne žali drugih pravice. Razveseljujejo naj narode, bodi si v slikah, pripovedih v pesmih, v spevih, v igrah itd., ker serce veselo toliko lažej prenaša neogibljive težave življenja in serčnejši dopolnjuje svoje dolžnosti. Tretji prelepi in visoki namen svobodnega tiska je tedaj pošteno oveseljevanje in bramba in povzdiga blagostanja narodov in človeštva sploh.

Blagor narodu, kteri pisatelje ima, ki so temu trojnemu namenu zvesti in mu pripravljajo zdravo dušno hrano!

Oni ga vodijo po prijetni stezi časnega blagostanja v šotore večnega zveličanja. Ali gorjé in trikrat gorjé narodu, ktereга pisatelji se tej trojni nalogi izneverijo ter njej nasproti delajo! Oni so zapeljivci naroda, ki ga motijo, da za nevredne, minljive dobrote in sladnosti zamenja večne blagre; — tatje so svojemu narodu, kteremu na skrivnem in polagoma, da se ne zavé, vero in pravičnost iz serca kradejo; — oni so zavdajavci in tedaj ubijavci svojega naroda, ker mu strup krivih nauk v serce trosijo, da sčasoma zgubivši vero in čut pravičnosti sramotno pogine. Takih zavdajavcev obvaruj sam večni Bog naše drage Slovence!

Dragi slovenski bratje! ali že beremo ali pišemo, da toliko vestniši imenitni namen svobodnega tiska pred očmi imamo, premislimo zdaj posebej:

III. Kako škodljiva je kriva raba svobodnega tiska.

Že zdravi um nas tega prepriča, da škoda zverženega tiska mora nezmerna biti. Ako je svobodni tisk železnica za naše misli in čute, po kateri sto in sto tisučkrat pomuoženi s hitrostjo bliska tekajo od konca do kraja svetá, se razumi, da mora škoda zares nezmerna biti, ako bode svobodni tisk orožje laži in zmote, krivice in strasti in se zniža v službo meseni pohlepnosti. Zakaj kakor železo, ki se magneta dotika, samo magnetično postane: tako stopita tudi bravec in pisatelj v duhovno dotiko, in skoraj ne da bi se zavedil, se bravec vsega mišljenja in čutenja pisateljevega navzame. Pohujšljive knjige so zares dušna kuga za narode in države.

Kar nam razum spričuje, nam bo še jasniši po zgledih.

Pervi namen svobodnega tiska je bramba vere in prava. Kam narod pride in kam država, ako se pisatelji svobodnega tiska v to poslužujejo, da knjige širijo, ki zavest vere in prava v narodu moré, nam priča zgodovina. Zakleti prekucuhi, sovražniki vsega državljanskega reda in cerkvenega življenja, znani francoski enciklopedisti prejšnjega veka, so se zedinili, s svojo enciklopedijo naj poprej vero v narodu podreti in potem državo prekucniti. Njih oče Voltaire, ktereга geslo: „Ecrassez l'infame“ — pokončajte hudobnico (tako namreč je imenoval katoliško cerkev), je toliko zaupanje stavil v moč peresa in tiska, da je ponosno prerokoval, da v malo letih ne bo nihče več od Kri-

stusa govoril *). Sicer že zdavnej trohné Voltaire-ove kosti, imé Kristusovo pa se časti in slavi od solnčnega izhoda do zahoda; ali začasno so zlobni pisarji vendar dosegli, kar so želeli. Grozovitna francoska prekucija, kateri enake zgodovina ne vé, je bil kervavi sad zverženega tiska. Naj poprej je zdvijano ljudstvo, od teh pisarjev zapeljano, zakričalo: „Ni Boga!“ in v kratkem času je že tudi vpilo: „Ni kralja!“ — Narpoprej so britko martro v blato potepali, kmalo po tem so kralju glavo odsekali in njegov tron razdrobili. Dosihmal še vselej in povsod so se narodi poživinili in deržavni zidovi poderli, kjerkoli se je ljudstvom zavest vere v sercu zamorila; in tudi zanaprej bo vselej in povsod se enako godilo; zakaj enaki vzroki imajo vedno enake nasledke.

Drugi namen svobodnega tiska je bramba in pospeševanje prave omike narodov, to je tiste, ki procvita iz sv. korenin vere in prava. Kam pa pelje omika, ki tega temelja pogrešuje ali ga zametava? Omika brez vere stori človeka ošabnega, da se šopiri z zakladom vednost svojih, in nobene veljavnosti nad seboj priznati noče. Tega se prepričamo, ako šole in marsiktere ljudi tako imenovanih omikanih stanov pregledujemo. Ako se v šolah izobraženje v drugih predmetih pridno obdeluje, verna zavest pa z enako skerbljivostjo ne ojstri, se prigodí, kakor so knez in vladika Anton Martin v svoji govorici do dijakov rekli: „da od leta do leta manj verujejo in brez vere šolo zapustijo **). Kervavo leto 1848 nam je prineslo zgledov takih mladih ošabnežev, ki so z enako besnostjo naletavali tron in oltar, toliko, da nas je bilo groza in strah. — In ali niso ravno tistega leta naj grozovitniši prekucuhi bili iz verste tako imenovanih omikanih, katerih omika je bila brez temelja žive vere? Varuj nas večni Bog še kedaj takih časov! Torej si dobro zapomnimo, kar je vselej gotovo, da omika brez vere je enako sovražna božjemu altarju, kakor kraljevemu tronu, ter tira narode in deržave v gotovo pogibelj.

Tretji namen svobodnega tiska je pošteno ovese-ljevanje, bramba in povzdiga blagostanja na-

*) Izverstno najdeš sestavljeno, koliko zares nezmerno škodo je Voltaire s svojimi pomagači po tisku storil: Wetzter Kirchen-Lexikon. Bd. XI. S. 730—745.

***) A. M. Slomšek dargestellt in seinem Leben, str. 183.

rodov. Kam pa pridejo narodi, ako pisatelji te verste vero zaveržejo, upanje na plačilo vsega časnega zatajevanja in terpljenja unkraj groba zasmehujejo, ter narode učijo, da je svet tako vravnán, da bi vsak človek popolnoma srečen na njem živeti zamogel, in ako to dosihmal še ni, da so tega edino krive napačne državljanske in družinske naprave, ktere se tedaj iz korenine prekucniti morajo, potem še le bo zamogel vsak človek veselo in popolnoma srečno na svetu živeti, kakor učé socialisti.

Ako beletristika, ki zlasti razveseljevanje človeškega serca namerava, to pot nastopi in brez ozira na deset zapoved Božjih v slikah, pesmih, pripovestih, igráh vedno ljudem vse to podaja, karkoli njih počutljivo poželenje mika, in naj divši mesene strasti budi — kakor je zares po svetu raztrošenih takih knjig na milijone milijonov — se pogreznejo ljudje v naj ostudniši mehkužnost. Mladost se ostrupi, zakon se oskrunuje, raztergajo se naj svetjši vezi družinskega življenja; nedolžnost ne najde zavetja več, poštenost in zvestoba, ki brez zatajevanja mogoča ni, postane neumnost, zakaj nezmérno gnanje po vedno novih vžitkih in veselicah, bodi si po poti pravice ali krivice, postane geslo takega mehkužnega naroda. Taki pohlepni in sladoželjni ljudje so vselej in z vsim nezadovoljni, in vsako uro pripravljeni za vsako hudobijo, za vsak prevrat, za vsako prekucijo, ako se jim le pena sladkosti obljubi. Ko je začelo mehkužno rimsko ljudstvo kričati: „Panem et Circenses!“ kruha in veselie — je ugasnila zvezda slave starodavnega Rima; zakaj mehkužno ljudstvo ni več sposobno za slavne čine. To dobro vejo zakleti duhovi, ki pod tlakom Evropinim svoje satanske naklepe kujejo, kako bi po vsi Evropi vse trone in altarje prekucnili. Dolgo so skušali ves občinski red podreti s tem, da so vero in pravo pravnost napadali in širili brezbožno omiko. Ali delo jim je šlo prepočasi. Pride jim naj zlobniši misel, narode pravno popačiti in s tem cerkev in državo zamoriti. Zasačili so se listi, ki so si jih voditelji laške karbonarije med seboj dopisovali. Zaslíšimo nekaj iz teh listov. V listu od l. 1838 se bere: „Pred mečem nima cerkva več strahú kakor monarhija; ali stebri obéh se zamorejo podreti s pohujšanjem (corruptione); tedaj se nikdar ne utrudimu zapeljevati, pohujševati. Prav je rekel Tertulijan, da je kri mučenikov seme

kristjanov. V naših zborih je sklenjeno, da kristjanov več nočemo, tedaj ne delajmo mučenikov: pa pregreho delajmo, ki je ljudstvom ljubeznjiva. Naj jo serkajo v sebe z vsemi peterimi počutki, naj se je vpijanijo, naj se je nasitijo. Napravite serca hudobne, in katoličanov ne bote več imeli... Pohujšanje v naj večji meri je, kar smo začeli, pohujšajmo duhovstvo, in duhovstvo pa naj pohujšuje ljudstvo; pohujšanje, ki nas bo do tje peljalo, da bomo enega dné cerkvo v grob položili... Naj boljše bodalo, ki cerkvo v serce zadene, je pohujšanje. Tedaj na delo tje do konca.“ Drugi freimavrarsk voditelj piše l. 1844 iz Beča: „Družbinsko razdertje vlada povsod, na severu kakor na jugu... Vse se je moglo dati na tisto stopnjo potlačiti, na katero smo mi človeštvo znižati hotli. Prizadevali smo si namreč pohujšanje širiti, da bi mi vlado na se potegnili; in ne vem, ali je tudi tebi tako kakor meni, da me strah sprehaja nad našim delom. Bojim se, da smo predeleč šli, da smo preveč pohujšali... Nenasitljive strasti, neznane želje in naj bolj divji serd vrè okoli nas in med nami, ... ki utegne enega dné celo nas požreti... Ni več mogoče zaderževati, zakaj čas sili, in na Švicarskem kakor v Avstrii, na Buruskem kakor v Italii naši pomagači le še znamnja čakajo, da vse staro podérejo... Švicarska hoče začeti, Francoska pa bo temu vesoljnemu prevratu svoj pečat vtisnila, in veruj mi, da Pariz bo zvest svoji nalogi. In kadar je enkrat nagon dan in sprejet, — kaj bo potem iz te uboge Evrope?“ In v nekem listu od l. 1846 se bere „Naše tiskarnice na Švicarskem so v naj boljšem delu, one izdavajo knjige, kakor jih le želeči zamoremo, le nekoliko predrage so. Na to potrebno propagando sem velik del zbranega denarja potrosil; kar še ostane, bom zdaj plodovito storil na Laškem“ *). — Bratje moji! ali niso te besede grozovitne? Glejte, v tak strašen prepad tirajo nesrečne narode vsi tisti pisatelji, kateri beletristiko za deklo pehujsanja znižajo. Tacih obvari nas Slovence sam večni Bog!

Kakor pogubljiva je pa za narode zveržena beletristika, enako pogubljive so tudi knjige, ki hočejo narode k višemu materialnemu blagostanju povzdigniti ako ob enem načela keršanstva zatirajo. Kaj je bogatin brez ljubezni in usmiljenja, kakor ju keršanstvo veleva?

*) Geheimbünde von M. Brühl str. 66—67. — 80—82. — 87.

Terdoserčen sebičnik in neusmiljen trinog in zatiravec svojih sosedov. Več ko človek ima, še več nja oči poželjujejo. Lakomniki so naj požrešniši pivole, katerih naj slajši hrana so solze ubogih sirot, in z veseljem serkajo iz njih kri do poslednje kaplje. Strahoviti izgled v tej zadevi nam daje Angleška, ktera se nam kakor vzor obertniške popolnosti in materialnega blagostanja pred oči stavi. Tamkaj sta prav za prav le dva stanova: stan bogatinov in stan ubožcev. V Londonu se šteje med 8 prebivavci 1 ubožec po vradnem naznanilu, — v resnici pa med 4 prebivavci 1 ubožec. Ali poleg brezvernega bogatina gladú umira zaverženi sirotej. Naj slovitíši zdravniški dnevnik je pisal, da je na Irskem v 1 letu 21.770 Ircev gladú umerlo. In slavni protestanški pisatelj Cobbett posnema iz vradnih naznanil, da vsako leto veliko število prebivavcev gladú umerje*). Od kod pa ta grozovita, v naših krajih hvala Bogú! še neslišana prikazen? Edino od tod, da je zavest keršanska v sercu angleškega ljudstva že skoraj celo zadušena. In kdo jo je zadušil? Brezverni nauki, ki jih svobodni tisk trosi. Tako je leta 1854 neki odbor v angleški spodnji hiši preštev (račun) proglasil, da se v okrogu celega britanskega kraljestva 29 milijonov pohujšljivih in neverskih knjig na leto razproda**). Zares, grozovita mora ta nravna kuga biti, da se je l. 1802 posebna družba blagih sere osnovala, da bi temu zlegu v okom prišla. Od l. 1839 do l. 1853 je ta družba 111.862 nesramnih podob, 12.300 nesramnih knjig, 4.059 nesramnih pesem in veliko orodja za naznanila takih nesramnost pokončala***).

Častita gospoda! tako je stanje narodov in deržav, kjer pisatelji pravi in visoki namen svobodnega tiska spred oči zgubé in ga znižajo v službo nevere in strasti. Zares, otroci tega sveta so modrejši v svojem rodu, kakor pa otroci luči (Luk. 16, 8). Sovražniki mirú in vere dobro vedó, kolika je moč svobodnega tiska, zato lahko neutrudeno delajo noč in den, v tem ko prijatelji občinskega reda večidel roke križem deržé in kaj britko čez hudobne ljudi in slabe čase tožujejo, ter menijo, da je s tem že vse opravljeno. Še enkrat rečem: zakleti prekucuhi vejo, kaj svoboda tiska ve-

*) Glej izverstno knjigo: Rom und London von J. Marghotti. Cap. XXX.

***) Wiener Kirchenztg. 1859. Nr. 5.

***) Rom und London str. 376.

lja, zato tako nevsterpljivo vpijejo po vedno veči meri svobode za tisk knjig, posebno pa časnikov in — hvala liberalizmu, ki sedaj vso Evropo vlada, in vnemarnosti tako imenovanih dobromislečih — svoj namen so zares že tako obilno dosegli, da laž, zmota in nesramnost že skoraj povsod veliko veči svobodo v tisku vživa, kakor pa čednost, resnica in pravica. Tako dalje smo že prišli, da se ti zločinci, zmage že gotovi, javno s svojim satanskim delom ponašati smejo, kakor je, ne dolgo, laški prekucijski dnevnik „Opinion“ njih ponosno izpoved proglasil: „Naše orožarnice, tiskarnice, se štejejo po hiljadah, in donašajo na leto po 10.000 dnevnikov perijodiških spisov in germado večih in manjših knjig vsake baže in slehernega lica. 8 — 9000 javnih bukvarnic s 30 milijoni knjig in s hiljadami privatnih bukvarnic so naši arzenali (orožarnice), katerih število še pa raste od dneva do dneva.“

Take in enake izpovedi naših sovražnikov si pridno za ušesa zapisovati, je dobro, da vemo, po kateri stezi se vozimo, da spoznamo prepad, k'eremu se na skoke bližamo, ako še o pravem času pogubljivega naliva ne zajezimo. Da tedaj tudi mi Slovenci v te prepad ne zajdemo in v njem ne poginemo, je treba, da se še k sklepu vprašamo:

IV. Kakošno bodi deržanje katoliških
bravcev in pisateljev nasprot svobod-
nemu tisku? *)

Veliko, dragi moji! se zverženemu svobodnemu tisku nasprot ne dá opraviti. Vselej je namreč bilo in bo, da je število dobrih, blagih in značajnih ljudi vedno veliko manjši od števila srednjih in slabih in breznačajnih. Tedaj je tudi gotovo, da bodo pisatelji takih knjig in časnikov, ki le strastim služijo in poželjivim nagnjenjem strežejo, vedno vedno lažej svoje izdelke prodajali in več bravcev našli, kakor pa pisatelji, kateri zatajevanje učé in zdravi, čversti in keršanski značaj obdelujejo. — Temeljito izobraženih ljudi, kateri vse, kar berejo, dobro prevdarjajo, in laž in zmoto, če je še tako pozlačena in oslajšana, zdajci spznajo in z nevoljo od sebe sunejo, je bilo in bo vedno le malo: izobraženih polovičnikov pa puhlih vsevednežev,

*) Več izverstnega zastran tega važnega vprašanja najdeš v branja vredni knjigi: Stimmen zur Orientirung der Katholiken über Kirche und Staat. Wien 1863. Bd. I. S. 132—165.

kteri se bojé glave pri branji natezati, kteri tedaj bravši nič ne mislijo, nič ne prevdarjajo, ampak vedno le po starem kopitu modrujejo in pravijo: „tiskano je, tedaj je resnično!“ — takih ljudi, pravim, je vselej in povsod neštetilna germada. Tedaj bodo tudi puhli in prekanjeni pisatelji in časnikarji, kteri v pozlačenih posodah oslajšan strup ponujajo, vedno več kupcev našli, kakor pa učeni pisatelji s svojo zdravo, pa ne tako okusno hrano. Vedno bodo oni več sere ostrupili, kakor ti ostrupenih sere ozdravili.

Menda vse, kar zamorejo katoliški braveci in pisatelji svobodnemu tisku nasprot storiti, bi se dalo v treh stavkih povedati.

1. Ako je tisk svoboden, bodimo njemu nasprot svobodni braveci tudi mi, to je: ne dopustimo, da bi se neverske, rovarske ali pohujšljive knjige in časniki v katerem koli jeziku vsilovale v naše kraje, v naše hiše. Hišni oče! ali bi ti dopustil, da bi celo neznani ljudje v tvojo hišo hodili, in se na skrivnem in cele ure po dnevi in po noči od pohujšljivih reči s tvojo ženo, s tvojim sinom, s tvojo hčerjo pogovarjali, ali sveto vero vpričo njih zasmehovali, ali jih k puntanju šuntali? Ali bi se ti ne pognal za svobodo svoje hiše in ne odpodil takega pritepenega zapeljivca? Povej mi pa, ali ni več nevarnosti za tvojo ženo, za tvoje sine in hčere, ako vsak ljubi dan časnik v tvojo hiš pride, ki sveto vero zasmehuje, dušne pastirje psuje, in v znožji v sladko pisanih romanih nevarne strasti vžiga v sercih tvojih ljubih otrok in žene? — Povej mi, ali ni še več nevarnost za tvojo hišo, ako tvoja žena in tvoji otroci brez tvoje vednosti knjige na posodbo dobivajo, polne pohujšljivega strupa, ktere v tibi samoti cele ure po dnevi in po noči berejo in kar so brali, premišlujejo? Ako je človek le kolikaj pošten, ga je že po naravnem čutu sram, zoper vero ali čednost govoriti, ali take govore poslušati. Koga pa in pred kom ga bo sram, v pohujšljivi knjigi take reči brati, kterih bi se nikdar spregovoriti ali poslušati ne upal. In ravno zavolj tega je branje pohujšljivih bukev toliko nevarno in pogubljivo. Tedaj ako je tisek svoboden, bodimo svobodni braveci tudi mi, in se te svobode od svojih nasprotnikov učimo. Podaj liberalistu konservativni časnik, — podaj neverniku pobožno knjigo, ne vzame je v roke, ne pusti je v svojo hišo po nobeni ceni. Delajmo njim nasprot

enako tudi mi. Ne vzemimo v roke in ne pustimo v svoje hiše ne časnikov in ne knjig, ki nam psujejo naj više blagore, vero, čednost ali tudi narod in rodoljubje. Tega pravila se je treba ravno sedanje dni toliko ojstrejši deržati, ker se ravno zdaj tudi Slovencem neka nemška knjiga vsiljuje, ktera se že tudi celo v česko prestavlja, ki z bogokletno derznostjo samo presveto osebo božjega Sina in Zveličarja našega naletuje, in ktero, kakor je napovedano, bo še več enakih nasledvalo. Da je tudi ta knjiga orodje tiste stranke, ktera svoje kervave naklepe zoper cerkev in deržave kuje, se jasno iz tega vidi, da se je na Avstrijskem lepo vezana za niži ceno na kme tih od hiše do hiše potuhnjeno prodajala, kakor se nevezana v mestnih bukvarnicah kupuje. Vredni smo, da nas sovražnik iz hiše zažene, ako mu sami v svoji neumnosti vrata odpiramo. Sicer pa tudi vemo mi katoličani, da vsaka knjiga, ki od verskih reči govori, mora biti od cerkvene oblasti poterjena, ktera je od Boga prejela: „Depositum custodi“ — izročilo ohrani, in ji je obljubljen sv. Duh, da se v verskih rečeh motiti ne more. Ktera verska knjiga nima imena tega ali unega škofijstva, ki jo je poterdilo, za katoličana ni varno brati in širiti, velik greh pa je takrat, ako je od cerkvene oblasti prepovedana, kakor je ravno zgoraj omenjena.

2. Ne podpirajmo ne s peresom, ne z denarjem takih časnikov in knjig, ki so našemu katoliškemu prepričanju nasprotne. Neumen je, kdor tatém vetrihe kupuje, in roparjem lestvice nastavlja, da mu ložej kradejo in ga ropajo, in nikakor ni usmiljenja vreden, ako se mu je škoda zgodila: še bolj nespametni bi bili mi, ako bi sovražnikom vere in deržave denar pošiljali, da bi z njim orodje — njih časnike in knjige — kupovali, s katerim hram naše časne in večne sreče podreti hočejo. Tudi v tej reči se od sovražnikov modrosti učimo. Oni bi beliča ne dali, da bi katoliške liste ali knjige podpirali, le mi smo enaki radovednim senicam, ki na limanice sedamo, sovražnikom v zasméh in zaničevanje. Resnično je nekdo rekel: „Nas 27 milijonov katoličanov v Avstrii ima zverženi tisk pod palcem, ako le hočemo; on ne more obstati, ako mu mi zločinstva ne dopustimo: zato smo pa tudi za vse hudo, kar zverženi tisk učini, pred Bogom, pred svetom, še celo pred potemci odgovorni *). Zares

*) Stimmen, Bd. I. S. 160.

zlobni časniki, zlobne knjige v Avstrii ne morejo shajati, ako jim katoličani svoje hiše zapremo, svoj denar odtegnemo, ali pa bodo naši nasprotniki prisiljeni na našo stran prestopiti, ako ob peresu živeti hočejo. Morebiti bi bilo prav, ako bi tudi naše čitavnice nekoliko svojo vest izprašale, ali ne grešé zoper katoliško zavest svojih družnikov. Dobro mi je sicer znan ugovor, da le vediti hočemo, kaj sovražniki delajo, da se jih zamoremo varovati in jih zavračati. Ali v ta namen je zadosti en ali drugi časnik; ako bi pa cerkvi sovražni časniki v čitavnici prevagali, ako bi se celo veri prijazni časniki odstranjali, bi ne bilo prav, in bi žalilo zlasti duhovne člene, kterim gre vera nad vse, tudi nad narodnost, kakor pri vsakem poštemem katoličanu. Denar bi se dal za mnoge druge reči obrniti, ki bi v veči korist služile našemu narodu. Kakor ne z dnarom, pa tudi s peresom ne smemo podpirati slabih časnikov. Ne reci: „Vsaj le zato pišem, da se vsaj včasih kak pošten sostavek v tem ali unem časniku bere.“ Jaz ti pa odgovorim: zavolj tvojih sostavkov časnik ne bo spremenil svojih načel; tam pa tam kak pošten sostavek še le bolj moti dobro misleče bravce, da pri tem časniku ostanejo. Daj nam Bog skoraj doživeti toliko zaželene slovenske matice! Nje se hočemo okleniti s celim srcem, njo hočemo podpirati s peresom in denarjem, bodi si tudi z zatajevanjem samega sebe. Le eno edino bomo tirjali, da nam bo matica moško besedo za poroštvo dala, da se zoper trojni namen svobodnega tiska, kakor smo dens premišljevali, nikdar pregrešila ne bo. Deržimo se nepremakljivo gesla nam znanega moža: Vse za vero in domovino: nič, pa tudi beliča ne, zoper vero in domovino.

3. Komur je dal Bog pisanja dar, naj tega talenta nikar ne zanemarja, nikar ne zakoplje, ampak naj pridno piše v korist in slavo naroda, države in cerkve. Trojni visoki namen svobodnega tiska mu odpira zadosti široko polje, na katero sejati zamore zlato seme svojih naukov, ki bo tudi sad rodilo ob svojem času. Deržimo se steze, ki nam jo kaže neugasljiva zvezda slovenskih pisateljev, zvezda očeta našega Antona Martina. Le-ta zvezda pelje slovenske pisatelje in bravce v hram časne in večne steče in slave.

